

Sylvi Pöyry

TEOSOFIAA kirjallisuudessa

Sylvi Pöyry

TEOSOFIAA kirjallisuudessa

Mm.

Arvid Järnefelt
F. M. Dostojevski

Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry

Helsinki

2017

Sylvi Pöyry
TEOSOFIAA kirjallisuudessa

1. painos (e-kirja, pdf)
Kustantaja: Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry
2017

ISBN 978-952-9603-52-7

TEOSOFIAA KIRJALLISUUDESSA

Teosofia – aikain viisaus – on teosofisesta liikkeestä riippumatta aina ollut olemassa. Sen ydin on meidänkin aikanamme löydettävissä kaikkien aikojen suurista uskonnoista sekä filosofisista ja tieteellisistä järjestelmistä. Sen vuoksi tieteen ja uskontojen vertaileva tutkimus on aina kuulunut teosofisen liikkeen ohjemaan. Tällainen tutkimustyöhän kehittää ajattelua ja auttaa todellisuutta vastaavan maailmankuvan rakentamisessa.

Teosofia on myös kirjallisuudessa; usein erilaisiin aatevirtauksiin liittyneenä ja kirjailijoiden tietoisesti tai tietämättään välittämänä. Erityisesti romanttisen aatevirtauksen valtakausina kirjailijat ovat kuitenkin tiedostaneet ja joskus myös tunnustaneet yhteytensä teosofiaan.

On sanottu, että runoilijan tehtävä on osoittaa meille, mitä näemme, vaikka emme tiedä näkevämme. Tämän olemme varmaankin jossain elämämme vaiheessa omakohtaisesti kokeneet. Taide eri muodoissaan on antanut meille elämyksiä, jotka ovat laajentaneet tajuntaamme. Olemme saaneet uusia näkemyksiä ja oivalluksia myös sellaisilta olemassaolon tasoilta, jotka arkielämän kiireissä ovat joko unohtuneet tai jääneet kokonaan huomaamatta – olemme tuokion olleet enemmän hereillä kuin tavallisesti, nähneet selvemmin ja kuulleet herkemmin. Heräämisestä ja tajunnan laajenemisesta puhutaan myös uskonnollisen tai henkisen kokemuksen yhteydessä. Esteettinen elämys ja henkisen tason kokemus näyttävätkin olevan eräänlaisessa sukulaissuhteessa toisiinsa.

Tällaisia ajatuksia tuli mieleeni lukiessani erään amerikkalaisen kenraalin ja erään suomalaisen tiedemiehen mietteitä elämänymmärryksestään ja uskostaan. He eivät ole kirjailijoita, mutta näistä asioista puhuessaan he kumpikin ilmaisivat ajatuksensa myös runosäkein.

Kenraali *George Patton* kirjoitti:

*Läpi aikojen, keskellä sodan loiston
ja raadannan,
olen taistellut ja kuollut lukemattomia
kertoja tällä tähdellä.*

*Kuin läpi lasin ja hämärästi vain ikivanhan
taistelun näen,
missä taistelen eri hahmoin, eri nimin,
mutta aina minä.*

George Pattonilla on todettu olevan harvinaisen selvä jälleensyntymismuisti. Ollessaan v. 1943 armeijakunnan komentajana Pohjois-Afrikassa, hän pysähtyi erään kukkulan raunioille ja kertoi, että siinä oli taistelukenttä, jolla karthagolaiset ja roomalaiset olivat taistelleet n. 2000 vuotta sitten. Seuralaistensa hämmästykseksi hän sanoi itse olleensa mukana taistelussa ja kertoi siitä monia yksityiskohtia.

Turun yliopiston emeritus-professori *Sven Krohn* on käsitellyt kirjoissaan mm. kulttuurifilosofian ja etiikan ongelmia. Hän on vuosikymmenien ajan tutkinut myös parapsykologiaa ja julkaissut ainakin yhden teoksen tältä alueelta. Jälleensyntymisusko on sekä tieteellisen tutkimuksen että itsetutkiskelun kautta muuttunut hänelle vakaumukseksi, jolle hän katsoo löytyvän myös objektiivisia perusteita. Jyväskylän kesän julkaisussa **CREDO – mihin minä uskon**, Krohn kirjoittaa, että hän tässä vakaumuksessaan on hyvässä seurassa, johon kuuluvat

mm. *Platon, Leibniz, Lessing, Goethe* ja *Schiller* sekä meillä *Erik Ahlman* ja varauksellisesti esim. *Hume* ja *Broad*. Viimeksi mainitut pitivät jälleensyntymisoppia ainoana kuolemattomuususkona, johon filosofian on vakavasti kiinnitettävä huomiota.

Ja hän jatkaa: ”En kuitenkaan ajattele, että tietty persoonallisuus muuten kuin poikkeustapauksissa syntyisi jälleen. Jälleensyntyvä on vain itseen liittyvä ydinolemus... Tietty persoonallisuus esim. *Sven Krohn* on vaihtuvana ja katoavana tavallaan harhanomainen. Hän on vain tietoisuuden valaisema lehti oksassa, joka kasvaa totisesta viinipuusta.” *Krohn* päättää artikkelinsa *Maa*, joka on -runoon:

*Suuri laulaja lauloi kerran
ikimuistettavan laulunsa
maasta, joka ei ole.
Mutta tietysti hänen olematon maansa
oli ja on olemassa.
SE oli samassa hetkessä
kun hän sen näki ja kuvasi
eikä sitä enää mikään
voinut hävittää.
Sillä kerran ajateltu ajatus
on peruuttamaton
eikä nähtyä ole voinut nähdä
ellei se olemukseltaan
aina ole ollut.
Niinpä minunkin mieleeni
kuvastuu maa, joka olemattomuudessaan on
maa, joka on kauneimpien ja
pyhimpien unelmien mukainen
Totuuden maa, Rakkauden maa
Rauhan maa.*

*Eikä maa mihin katson
sittenkään ole harha eikä houre,
ei unelmana turha.
Sillä siihen sisältyy
uskomme, toivomme
ja tulevaisuutemme.*

Elämäkerrallisista romaaneista olen valinnut esiteltäväkseni *Ester Ståhlbergin* kirjoittaman **Mathilda Wreden testamentin**. Mathilda Wrede ensiksikin oli mielestäni todellinen kristitty, joka käytti koko elämänsä lähimmäistensä palvelemiseen, ja Ester Ståhlberg mainitsee hänen uskoneen jälleensyntymiseen. Ennen kaikkea Mathilda Wrede uskoi kuitenkin ihmiseen, ihmisten veljeyteen. Hän vietti suuren osan ajastaan vuosisadan vaihteen kuvaamattoman kurjissa vankiloissa keskustellen vankien kanssa, pitäen yhteyttä heidän omaisiinsa, lohduttaen, rohkaisten ja auttaen niin henkisesti kuin taloudellisestikin. Kolmenkymmenen vuoden suurenmoisen vankilatyön jälkeen viranomaiset sitten kielsivät häneltä vankiloissa käynnin. Hänen opetuksensa eivät heidän mielestään vastanneet puhdasoppisen luterilaisuuden vaatimuksia, ja arveltiin, että hänen käyntinsä saattoivat aiheuttaa levottomuutta täyteen ahdetuissa vankiloissa.

Mathilda Wreden palvelusalttiutta ja lähimmäisenrakkautta eivät kiellot ja rajoitukset kuitenkaan pystyneet nujertamaan. Hän suuntasi työnsä toisiin uomiin, ja kun päivät eivät tuntuneet riittävän, hän rukoili, että saisi jatkaa palvelustyötään myös nukkuessaan. Hänen toiveensa toteutui. Hänen elämäänsä liittyi tapahtumia, jotka meille tavallisille ihmisille ovat sellittämättömiä. Kerrankin hän näki unta, että hän paleli kuin tulipalopakkasella; hänen ympärillään kuohui myrskyvä meri

ja hänen olonsa oli äärettömän tuskainen. Aamulla hän heräsi lopen uupuneena, ja unennäkönsä muistona hänen korvissaan kaikui yksi ainoa sana: Cedrick. Mathilda ihmetteli, mitä tuo sana saattoi merkitä. Mutta kun hän sitten aamulehdestä luki, että Cedrick-niminen priki oli joutunut Pohjanlahdella lumimyrskyssä haaksirikkoon ja vain muutama henkilö oli pelastunut, hän oli aivan varma siitä, että hänen rukouksensa oli kuultu. Hän oli saanut keventää haaksirikkoutuneiden pelkoa ja hätää siten, että osa siitä oli siirtynyt hänen kannettavakseen.

Tästä tapauksesta oli kulunut useita vuosia, kun Mathilda Wreden eteen kerran Helsingin kadulla pysähtyi tuntematon mies ja sanoi: ”Vihdoinkin tapaan teidät. Tehän olitte mukana silloin Cedrickillä, kun olimme kaikki vähällä hukkaa ja ajelehdimme avuttomina kuolema silmien edessä. Silloin te puhuitte meille, ja me aloimme jälleen toivoa.” Se oli ihmeellinen tapaaminen molemmille. Mies lähti Mathildan mukaan ja kertoi tarkemmin tuosta kaameasta yöstä. Mathilda Wrede oli aikoinaan kertonut unestaan mm. *Kaarle Krohnille*, joka oli kirjoittanut sen muistiin päiväkirjaansa. Päivämäärän sekä vuosiluvun huomattiin olevan samat kuin haaksirikossa pelastuneen miehen kertomuksessa.

Juhana Henrik Erkko tunnetaan parhaiten lyyrillisten pikkurunojen kirjoittajana. Sävellettyinä monet niistä ovat muuttuneet suorastaan kansanlauluiksi – niiden tekijä on unohtunut. Hänen elämäkertansa kirjoittaja *Martti Jukola* toteaa, että yksilöllinen uskonvapaus, panteistinen jumaluuden tajuaminen ja idealistinen kehitysoppi olivat Erkon ajatusrakennelmien kulmakiviä. Hänen näkemyksensä mukaan ihminen on osa luontoa, jonka on annettava kehittää itseään omien taipumustensa mukaisesti. Inhimillinen puutteellisuus ja jumalainen täydelli-

syys lähestyvät toisiaan alinomaisen ja ikuisen kehityksen tietä. Tuon kehityksen toteuttaminen on jokaisen yksilön osalta uskontoa eli ”maailmankaikkisuuden soinnuttamista ihmisessä”, kuten Erkko eräässä mietelauseessaan asian ilmaisee.

*Ei mitään kosta, ei armoitusta,
vaan kukin nauttii työnsä seurausta;
kun tahto muuttuu, teko uudistuupi
niin elämäkin täällä kirkastuupi,*

kirjoittaa hän runosäkeessään, josta selviää hänen käsityksensä karmasta ja elämän oikeudenmukaisuudesta. Reinkarnaatioon hän viittaa mm. kirjoittaessaan:

*Se elämä, jot elät, on se kohtu,
joss' elämätä uutta varten keihdyt.*

ja toisaalla:

*Elämä joka edellytti uuden,
ja siihen kypsytti ei ollut turhaa.*

Teoksessa **Alla kasvon kaikkivallan**, jota *Rafael Koskimies* Suomen kirjallisuudessa nimittää ”teosofiseksi trilogiaksi”, *Eino Leino* kirjoittaa Jumalasta:

*Hän on, olen löytänyt hänet omasta kuolemattomasta itsestäni.
Nyt näen hänet kaikkialla, hän on tehnyt suuren ihmeen minus-
sa ja nyt näen pelkkää ihmettä kaikkialla.*

Saman teoksen Aurinkolaulussa hän tuo julki näkemyksensä ihmisen jumalallisesta alkuperästä ja päämäärästä, kannasta, jälleensyntymisestä ja Sanasta eli Logoksesta seuraavissa säkeissään:

*Ja mitä lauloi nuori Väinämöinen?
Hän lauloi ajasta, joka oli tuleva, ja kansasta,
joka oli kaltainen hänen unelmiensa.
Hän lauloi tiedosta, joka tunki luonnon uumeniin,
ja taidosta,
joka oli lukemattomien manalla menneiden
sukupolvien perintösumma...
Mutta ensin lauloi hän Sanasta,
jota kaikki mahdit maassa, meressä ja ihmissydämissä tottelivat,
sillä se oli ollut alussa ja Jumala oli ollut se Sana...
Mutta ensin lauloi hän kaiken yhteenkuuluvuudesta
ja siitä syyn ja seurauksen laista,
joka Jumalan järkenä läpätunkee luomakunnan.
Hän lauloi ihmisonnesta, joka on pyhää pyrkimystä,
ja ihmisheimosta, joka tahtoo nousta Jumaliin.
Mutta ensin lauloi hän elämän katkeamattomasta ketjusta,
joka kiertää ijäisyydestä ijäisyyteen...
Eikä ole siitä pääsyä pois, eikä siihen sisälle,
mutta me itse voimme muuttaa pakkomme vapaudeksi.*

Selvittäessään tämän teosofisen trilogian syntyä ja taustaa L. Onerva kirjoittaa Eino Leino -elämänkerrassaan mm. seuraavaa: ”Einstein on kirjoitelmassaan Uskonto ja tiede määritelty sattuvasti uskonnollisuuden eri asteita ja erottanut tällöin primitiivisen pelkouskonnon, yhteiskunnallisen moraaliuskonnon ja kosmisen uskontotunteen, jolle viimeainutulle asteelle ainoastaan poikkeuksellisen lahjakkaat yksilöt kohoavat...” Ja Onerva jatkaa: ”Tällaista kosmista uskontotunnetta on Leinossa ollut jo kauan, ja sen innoitusta on Helkavirsien toisessa osassa sekä proosateoksessa Alla kasvon kaikkivallan.”

Aarre Peltosen kokoamassa muistelmateoksessa **Eino Leino aikalaistensa silmin** *Fredrik Heliö* lopettaa hieman moralisoivaan

sävyyn annetun lausuntonsa seuraavaan tapaan: ”Kun vielä mainitsen, että Leino uskoi jälleensyntymiseen ja kertoi saaneensa kokemusperäistä tietoa siitä, että Leino kaikista virheistään huolimatta oli suuri ja syvällinen mystikko ja näkijä.”

Aarni Kouta aloitti runoilijantiensä nietzcheläisyyden lipunkantajana, mutta päätyi teosofisen maailmankatsomukseen. Rafael Koskimies kirjoittaa **Suomen kirjallisuuden IV osassa**: ”Maailmansodan vuosina, jolloin Leino ja Onerva ottivat osansa teosofisesta mystiikasta, Koutakin ohjasi aatteellisen runopurtensa Ruusu-Ristiä ja Pekka Ervastian julistusta kohti. Uhman ja Yli-ihmisyiden tilalla on nyt rakkaus.”

*Ilmiliekki ihmisen henki on,
se on syntynyt säteistä auringon,
ja päivän puoleen se halaa.
Vaikk' kuiluiss se kulkee ja helmassa yön,
tuvat sille on tuttuja tähtien vyön,
ja tähtiin se takaisin palaa.*

kirjoitti Kouta **Rakkauden temppeli** -kokoelmansa Helkatulinnimisessä runossa. Ruusu-Risti-lehdessä julkaisemassaan artikkelissa Ervast kertoo Koudan esittäneen vakaumuksenaan, että Nietzschekin oli pohjimmiltaan mystikko, joka mm. uskoi sekä jälleensyntymiseen että karmaan.

Edith Södergranin runoilijakehitys muistuttaa aatteellisessa suhteessa Aarni Koutaa. Hänen tiensä kulkee nietzcheläisyydestä *Steinerin* antroposofiaan ja Kristuksen tunnustamiseen. Södergranin toisesta kokoelmasta **Syyskuun lyyra** on poimittu seuraava runo:

*Ellen milloinkaan saa romahtamaan
tornia todellisuuden kaupungissa,
tahdon laulaa tähdet taivaalta
kuin ei vielä kukaan ole tehnyt.
Laulan kunnes kaipaukseni seisahtaa,
se joka ei ole lepoa tuntenut,
niin että se sysää lyyran luotaan
kuin olisi täytetty laulun tehtävä.*

Seuraavassa kokoelmassaan **Tulevaisuuden varjo** Södergran jännittää tahdonvoimansa äärimmilleen:

*Tahtoni tahtoo vain yhtä
mutta tätä ainoaa en tunne...
Kun tahtoni syöksyy esiin, olen minä kuoleva,
ole tervehditty, elämä, kuolema ja kohtalo.*

Ekspressionistinen veljeyden evankeliumi on nyt pyyhkinyt pois kaiken suostuttelun. Södergran ei enää yritä vakuuttaa, hän julistaa: ”Mysterio, minä tunnustan sinut, minä antimystikko, kummitusten vihollinen.” Merkittävää on tämän kokoelman tasapaino: tulevaisuuden varjo on kuoleman varjo, siksi rauhattomuus saa levon tiedossa. Runoilija kysyy:

*Kuinka voi ihmisen rinnassa tuntua niin autuaalta?
on minun filosofian ainut kysymys,
ja ainut vastaukseni on: siksi, että tiedän.*

”Kukaan ei voi mitään tähdelleen, sitä on pakko seurata”, kirjoitti Södergran aforismikokoelmassaan. Ja runoilija seurasi tähteään, kunnes se sammui. Edith Södergran oli kuollessaan 31-vuotias.

Mika Waltari kirjoitti ennen **Sinuhe egyptiläistä** samasta aikakaudesta ja miljööstä näytelmän **Akhnaton, auringosta**

syntynyt. Näytelmän teemana on ajatus – pahaa ei saa pahalla vastustaa – ja se on kauttaaltaan Atonin valon ja aurinkohymnin hengen kannattama. Waltarin **Johannes Angeloksessa** teoksen nimihenkilö sanoo vaimolleen Annalle: ”Palaan vielä kerran ajan ja paikan kahleihin löytääkseni sinut jälleen. Ihmiset, nimet ja kansat vaihtuvat, mutta minä löydän sinut.”

Turms kuolemattomassa lukumot lausuvat Trumsille: ”Jokaisessa ihmisessä piilee kuolemattomuuden siemen. Mutta ihmisten suuri osa tyytyy maahan. Siemen jää hedelmättömäksi eikä idä koskaan. On sääli ihmistä, mutta sallittakoon hänelle se osa, mihin hän tyytyy. Miksi tyrkyttää kuolemattomuutta sellaiselle, joka ei sitä pyydä, joka jäädessään vain päiväksi jouten tuntee olonsa tyhjäksi eikä tiedä mitä tekisi, jos jää yksin.” Kirjan päähenkilö muistaa entiset elämänsä ja tunnustaa: ”En pakene enää. Olen Turms, kuolematon. Tunnustan palanneeni. Tunnustan uudelleen palaavani.”

Kirjailija itse sanoo eräässä haastattelussa tästä romaanistaan: ”Turms kuolematon sisältää vahvana pohjavirtana tiettyjä mystillisuskonnollisia ajatuksia. Sana mystillinen on ehkä harhaanjohtava. Sanoisin mieluummin, että on olemassa toinen todellisuus tai toisia todellisuuksia, joihin ihminen kenties vielä eläessään voi saada kosketuksen.” Ja toisessa kohdassa: ”Minulla on jonkinlainen vaistonvarainen tunne siitä, että ihmisten sisäisten – en sano salaisten – voimien kehitys voi olla aivan oven edessä ja johtaa kenties vielä hyvinkin hämmästyttäviin tuloksiin.”

Kerstin Bergroth kirjoittaa teoksessaan **Meidän elämämme täällä** otsikolla Rakkautta: ”Jo sen tähden täytyy olla jälleensyntyminen, etten mitenkään ehdi tutustua sinuun yhdessä elämässä. Eihän ihminen, jota rakastaa, muutu elämän aikana

tutummaksi. Vasta vähitellen alkaa ymmärtää, että hän ei ole mikään laskuesimerkki, joka voidaan ratkaista, vaan ääretön elämä, jota ei voi 'tuntea'. En siis ehdi tutustua sinuun useammassakaan elämässä. Mutta olisi viehättävää katsella ja kuunnella sinua vielä muutamia tuhansia vuosia.”

Paavo Haavikko puolestaan kirjoittaa lakonisessa pikku runossaan kokoelmassa **Puut, kaikki heidän vihreytensä**: ”Tässä julmassa maailmassa on turha pyytääkin, ettei syntyisi uudelleen.”

Suunnitellessaan esikoiskokoelmaansa *Uno Kailas* kirjoitti eräässä kirjeessään: ”Tärkeintä on kirkastaa ihmistä itsessämme. Jollei runoudellamme ole puhdasta kaikupohjaa, on se lopultakin vain helisevä vaski ja kilisevä kulkunen.” Eettisen minuuden rakentamisen vaatimus ja kutsumustietoisuus vaikuttivat Kailaassa alusta asti yhtä voimakkaina kuin *Juhani Siljossa*, jonka Leinon ohella arvellaan vaikuttaneen eniten hänen runouteensa. Kailaan eettinen kilvoittelu oli hänen persoonallisen rakenteensa vuoksi poikkeuksellisen raskasta. Ero ihanteen, jumalasta lähteneen hengen ja toisaalta oman persoonallisen minän välillä näytti joskus suuruudessaan musertavalta. Runossaan **Kuva** Kailas kirjoittaa:

*Jo sinun silmistäsi tuijotin,
Narkissos, kuvan vanki, lähteen veteen
ja ajan kiertäessä palasin
ain' uusin hahmoin saman kuvan eteen.
Niin ajast' aikaan, vanki jumalan
käyn taikaympyrässä elon mailla.
Häneksi, häneen isoon janoan
mä irvikuva, kauneutta vailla.*

Narkissos-myytti, jota Kailas tässä runossaan on käyttänyt, on ollut suosittu ja paljon käytetty aihe monilla kirjailijoilla. *Viktor Rydberg* kirjoittaa aiheesta romaanissaan **Viimeinen**

ateenalainen mm: ”Henki näkee itsensä ja katselee itseään ja joutuu äärettömän ilon valtaan, sillä hän huomaa, kuinka korkea hänen päämääränsä on ja kuinka täydellinen hän voisi ja hänen pitäisi olla.”

Oiva Paloheimoa on pidetty kirjallisuutemme ’ongelmalapsetna’, vuoroin räiskyvän älykkäänä kyynikkona ja uhmaajana, vuoroin miltei lapsenomaisen hartauden hellyyden herkkätunteisena tulkitsijana. Esseekokoelmassaan *Kaksi lukittua lipasta* Einö Krohn kiinnittää huomionsa siihen miltei traagiseen kaksijakoisuuteen, jonka pohjalta Paloheimon älykkäät paradoksit ja omalaatuinen itsetilitys syntyvät. ”Hyvällä ja pahalla on Paloheimon etiikassa oma tehtävänsä ja oma suhteellinen oikeutuksensa. Tietyissä risteyskohdassa enkeli ja paholainen tapaavat toisensa ja lunastavat toisensa. Ongelmaa kokonaisuudessaan edustaa kaksi metafyyssistä aspektia: vangittu Jumala ja itkevä Saatana.” Vangittu Jumala, Kristus puhuu tunteettoman sotilaan haudalla:

Oi lapset. Tuhannesti ja taas tuhannesti olen kysellyt Isältä tätä. Sekö pelasti ihmisen, että hän vangitsi Jumalansa ristille? Katsokaa minua, vangittua Jumalaanne. Kuka on ajatellut vapauttaa minut ristiltäni. Sillä totisesti minä sanon teille: Vapahtakaa minut, niin teidät itsenne vapahdetaan. Sillä niin kuin minä olen teidän kuvanne, te olette samoin minun kaltaisiani, ja kaikki te virutte ristillä.

Proosarunossa **Lapsi ja Saatana omenapuun alla** Saatana valittaa kohtaloaan:

Ihminen loi minut vähentäkseen kärsimyksiään ja levottomuuttaan. Minusta tuli Saatana, ihmisten lohduton valitus, itse-soimausten ja kirousten herra. Kun Kristus näki minut, hän itki; Hän oli Jumalan lähettämistä olennoista ainoa, jota olen voinut rakastaa. Hän oli avoin ja rohkea ja siksi lempeä...

Parnassossa julkaistiin v. 1951 Oiva Paloheimon kirjoitus **Telaketju**. Siinä hän kirjoittaa: ”Uskonnollisuus ei ole mikään harrastus. Se on ihmisessä ja ihmisen se jokin, jolla hän tunnustaa olevansa ihminen.” ...”Papin sopisi opettaa esimerkiksi kirjailijoille ja testaajille, että ihmissielu on muutakin kuin sarja hoksausvaloja tai estomöyky, että sielu tuntee muutenkin kuin taannehtivasti ja että jumalkaipuu on – kuinka uskomatonta – täysin epäseksuaali sielun tunne. He voisivat sopivasti vihaista, mikä on nykyihmisen todellinen esto – SE ETTEI HÄN TUNNE JUMALAA, JOKA ASUU HÄNESSÄ.”

Amerikkalainen kirjailija *Richard Bach* julkaisi 1970-luvulla teoksen, joka sai suomalaisiksi nimekseen **Lokki Joonatan**. Siinä linnunhahmoinen totuudenetsijä ja -löytäjä Joonatan kokee juuri sellaisen kohtalon kuin ihmiskunnan auttajat ja edelläkävijät yleensä ovat kokeneet. Joonatania palvotaan ja ylistetään ja seuraavassa hetkessä taas pilkataan ja vainotaan, mutta häntä ei kuunnella eikä hänen sanojaan ymmärretä. Häntä nimitetään sekä Jumalan pojaksi että Saatanaksi, häntä parjataan ja hänet karkotetaan, mutta hän palaa yhä uudelleen, sillä hänen tekojaan ohjaa sääli ja rakkaus. Kun hän taivasmaailmaa vastaavassa tilassa ollessaan ihmettelee, miksi heitä sillä olemassaolon tasolla on niin vähän, hänen opastajansa ja toverinsa selittää: ”Ainoa vastaus kysymykseesi, Joonatan, on se, että sinun kaltaisiasi on suunnilleen yksi miljoonassa. Suurin osa meistä edistyy kovin hitaasti. Me siirrymme yhdestä maailmasta toiseen, joka on miltei täsmälleen edellisen kaltainen, unohdamme heti, mistä olemme tulleet, emme välitä, mihin olemme menossa, tyydymme elämään vain hetken. Onko sinulla aavistustakaan siitä, kuinka monta elämää meidän on tarvinnut elää, ennen kuin oivalsimme edes sen, että elämä ei ole pelkkää syömistä ja taistelua ja laumahenkeä? Tuhannen elämää siihen on tarvittu, Jon, kymmentuhattakin. Ja sitten

vielä sata elämää, ennen kuin aloimme oppia, että on olemassa sellainen seikka kuin täydellisyys, ja vielä toiset sata, kunnes käsitimme, että meidän elämämme tarkoitus on tuon täydellisuuden etsiminen ja selville saaminen.”

Intialaisessa sananlaskussa sanotaan: ”Runoilija ylettää sinne, minne aurinko ei pääse.” Kuitenkin amerikkalainen *Walt Whitman*, runoilija josta eräät tutkijat ovat todenneet, että hänen kosminen aistinsa on poikkeuksellisen hyvin kehittynyt ja että hänen runonsa ovat kosmisen tajunnan kannalta kirjoitettuja, toteaa itse: ”Kun yritän kertoa ihmisille siitä parhaasta, mitä tiedän, huomaan, etten osaa. Kielen kannat eivät tottele, hengitykseni ei alistu tahtoon, ja minä tulen mykäksi.” Myös Mika Waltari on puhunut siitä, miten vähän me sanojen avulla voimme ilmaista todellista itseämme. Runoilijankaan sanat eivät riitä kertomaan hänen näkemystensä ja tuntemustensa todellisuutta. Toisaalta emme myöskään voi jonkun kirjailijan aihepiirin pohjalta päätellä, missä määrin hän itse edustaa niitä elämänymmärryksellisiä näkemyksiä, joita hänen runonsa tai näytelmiensä ja romaaniensa henkilöt edustavat. Näemme valmiin taideteoksen ja voimme vain aavistaa millaisesta ”työpajasta” se on lähtenyt.

Me nykyihmiset elämme aikakausion murroksessa. Elämäsämme samoin kuin aikamme taiteessa ovat olennaisia lukeuttomien keskenään ristiriitaisten virikkeiden vaikutukset. Tästä kai johtuu, että esim. nykylyriikka on monien mielestä vaikeaselkoista, ellei suorastaan käsittämätöntä. Kuitenkin tarkkaavainen lukija voi löytää aikamme lyriikasta ja kirjallisuudesta yleensä samat eettiset ongelmat ja samanlaisen kaipauksen oman todellisen itsensä tuntemiseen ja kaikkien ristiriitojen takana olevan totuuden löytämiseen kuin vanhemmastakin kirjallisuudesta.

ARVID JÄRNEFELT:

Kirjailija ja idealisti

Suomalaisessa kirjallisuudessa seurasi 1880-luvun realismia kausi, johon liittyi paljon muutakin kuin uusromanttista karelianismia ja nietscheläisyyttä, jotka useimmiten tässä yhteydessä mainitaan. *Lauri Viljasen* mukaan voidaan puhua myös ”uusidealismista” uusromantiikan puitteissa. Ulkokohtaisesta realismista siirryttiin kohti syventynyttä sisäisyyttä, tahtovaa henkisyttä ja omakohtaisesti elettyjen arvojen julistavaa korostamista. *Minna Canthin Kovan onnen lapsia*, joka ilmestyi vuonna 1888, todistaa, että kirjailija oli jo tuolloin syventynyt *Tolstoin* rakkaudenoppiin kaiken väkivallan tinkimättömänä vastakohtana. **Papin perhe** kuulutti vuonna 1891 ensi kerran tolstoilaista pasifismia suomalaisella näyttämöllä, mutta erityisesti Minna Canthin viimeinen näytelmä **Anna-Liisa** osoitti hänen kuuluvan siihen henkisiä arvoja korostavien kirjailijoiden ryhmään, jonka uudistuspyrkimysten johdonmukaisimpana edustajana ja toteuttajana oli *Arvid Järnefelt*.

Rafael Koskimies on todennut, että Arvid Järnefeltin koko kirjallinen tuotanto kuvastaa ennen kaikkea tekijää itseään: se on sarja tunnustuksia ajankuvauksen, romaanin, sielun tutkimuksen, yhteiskunnallisen lentolehtisen tai muistelmien muodossa. Hänen näkemykseensä voitaneen yhtyä. Arvid Järnefeltillä oli hyvin erilaisia kausia elämässään. Hän oli monipuolinen ja kehityskykyinen ihmisenä, ja se heijastuu myös hänen tuotannostaan. Kirjailijana hän on realisti: lukija voi jäljittää monia niistä tahoista, joista hän omaksui aineksia, mutta hänen oman persoonallisuutensa säteily oli niin voimakas, etteivät

vaikutteet jääneet ulkokohtaisiksi. Realistien tavoin hän pyrki kuvauksen yksityiskohtaiseen tarkkuuteen ja luotettavuuteen, mutta ei omaksunut aikansa realismille ominaista positivismia ja materialismia. Hän oli erittäin kiinnostunut yhteiskunnallisista kysymyksistä, mutta vieroksui puoluepolitiikkaa. Maan- ja luonnonläheisyys, joka oli ominaista koko hänen tuotannolleen, teki myös hänen symbolisista teoksistaan yksilöllisellä tavalla lajistaan poikkeavia. Tahdon alueella tehtävän eettisen ratkaisun ja sisäisen kasvun vaatimuksen korostaminen erottivat Järnefeltin jossakin määrin myös uusromantikoista, joihin hänet teostensa sisäisen vireen ja radikaalin vapaamielisyytensä vuoksi rinnastettiin. Eettinen korostus ilmenee joskus hyvinkin voimakkaana myös hänen kaunokirjallisessa tuotannossaan, mutta sen merkittävimmissä osassa se ei häiritse kokonaisuutta.

Järnefeltin vaikutuksesta myöhempään kirjallisuuteemme mainittakoon Nobel-kirjailijamme *Frans Emil Sillanpää*, joka on maininnut, että Järnefeltin eleetön käsitys aidosta perusihmisyydestä on vaikuttanut häneen herättävästi.

Vanhempieni romaanissa Arvid kertoo isänsä, suomalaisen kenraalin *Aleksander Järnefeltin*, ja äitinsä, balttilaisen vapaa-herrattaren *Elisabet Clodt von Jürgensburgin* yhteisen tarinan. Kirjailija itse vetäytyy taustalle sivuhenkilöksi, mutta siitä huolimatta, tai kenties juuri siksi, lukija saa uuden, entistä läheisemmän kuvan myös itsestään. Viehättävällä tavalla hän kertoo isänsä, hieman jäykän ja muodollisen suomalaisupseerin tutustumisesta iloiseen kenraalintyttäreeseen ja hänen epätavallisen kansanvaltaiseen ja kosmopoliittiseen perheeseensä. Elisabetin suku oli taiteellisesti erittäin lahjakasta; kirjailijan äidinisä oli taitava puupiirtäjä, ja tämän veli *Pjotr Karlovitsh* tuli kuuluisaksi yhtenä aikansa parhaista kuvanveistäjistä. Aleksanderin

ja Elisabetin perheeseen syntyi sitten kolme huippuluokan taiteilijaa: Pulkovassa 16. marraskuuta 1861 syntyneen kirjailija Arvidin lisäksi perheeseen kuului *Eero* ja lahjakas säveltäjäkapellimestari *Armas*. Vanhin veljeksistä, *Kasper*, oli myös monipuolisesti lahjakas, hän toimi mm. taidekriitikkona. *Aino*-sisaresta tuli säveltäjämestari *Jean Sibeliuksen* puoliso. Aleksander ja Elisabet Järnefeltin perheen merkitys Suomelle ja sen vasta syntymässä olevalle suomenkieliselle kulttuurille on monitahoisempi ja syvällisempi kuin yleensä ehkä on tiedostettu.

Vanhoillisuutta vastaan

Ylioppilasvuosinaan Arvid kuului siihen nuorten oppositioon, joka nousi vastustamaan tuolloin vallassa olevan Suomalaisen puolueen vanhoillisuutta. Hän oli radikaali jo silloin. Nuorten ryhmän henkinen johtaja oli *Lauri Kivekäs*, ja Arvid osallistui innokkaasti hänen suomalaisuusohjelmansa toteuttamiseen. Isä Aleksander kuului samaan aikaan Suomalaisen puolueen sisäpiiriin, ja hän oli yhtä tinkimätön ja uskollinen aatteelleen kuin hänen poikansa omalla tahollaan. Luonteeltaan Aleksander oli esimerkillisen velvollisuudentuntoinen ja oikeudenmukainen. Suomalaisen rahvaan keskuudessa kenraali ja senaattori Aleksander Järnefeltistä pidettiin juuri hänen oikeudenmukaisuutensa vuoksi, vaikka hänen käyttäytymisensä olikin sotilaallisen jäykkää ja ylimyksellistä. Hän ja hänen sukupolvensa pyrki suomalaistamaan aateliston ja virkamiehet; pojat halusivat herättää kansan. Demokraattisissa Suomalaisessa puolueessa oli Arvidin mielestä *Snellman* itse. Muut olivat kovin varovaisia ja konservatiivisia. Jopa *Yrjö-Koskinenkin* varoitteli liiallisesta koulujen perustamisesta, pelkäsi ”sivistyneen köyhälistön” syntymistä ja piti sitä suurena yhteiskunnallisena vaarana.

Arvidin radikaaliverit saivat sentään Järnefeltien perhepiirissä ymmärtäjänkin demokraattiselle ja moderneille ajatuksilleen: äiti Elisabetin. *Lauri Viljanen* kirjoittaa hänestä artikkelissaan **Arvid Järnefeltin persoonallisuus ja Vanhempieni romaani**: ”Jos Aleksander Järnefeltin toimintaa ohjasi oikeamielisyyden periaate, niin Elisabetille oli kaikkein tärkeintä mielen totuudellisuus, uskollisuus sille, mitä sisimmässään pitää totena. Tämä mielen rehellisyys vaatii Elisabetin hylkäämään ennakkoluulon ja auktoriteetin toisensa jälkeen. Se tekee hänen suomalaisuusharrastuksensa käytännössä ehdottomaksi, hänen uskonnollisen käsityksensä kirkkaaksi ja vapautuneeksi sekä hänen yhteiskunnalliset mielipiteensä – esimerkiksi naisasiassa – radikaaliksi.”

Elisabet Järnefelt oli jo lapsuudenkodissaan omaksunut tuohon aikaan erittäin epätavallisen, avoimen ja luonnollisen suhtautumistavan kaikkiin ihmisiin, olivatpa nämä sitten kotoisista yhteiskuntaluokasta tahansa. Hän piti nuorista ja hänen salongistaan Helsingissä tuli hänen lastensa opiskelutovereille suosittu kokoontumispaikka. Siellä puhuttiin suomea eikä kenenkään tarvinnut hävetä maalaisuuttaan kuten Arvid todistaa. Elisabet oli aina ollut kiinnostunut taiteista ja hänen lukeneisuutensa oli laaja. Kehittynyt taideaisti oli hänen mielestään varsinaisen sivistyksen olennaisin tunnusmerkki, ja sen hän oli monestikin havainnut Suomen sivistykseltä puuttuvan. Tämän vuoksi hän johdatti keskustelun nuorten kanssa usein taiteen alueelle tähdentäen sen tärkeää merkitystä kulttuurille ja koko ihmiselämälle. Mikä sitten oli Arvidin mukaan Elisabetin taidekäsitys? Hän kiteyttää sen ohjelmaksi, joka ei vielä-kään ole menettänyt ajankohtaisuuttaan: ”Totuuden palvominen tunnemaailmassa.”

Hahmottaessaan äitinsä muotokuvaa Arvid Järnefelt tunnusti olevansa kiitollisuudenvelassa hänelle myös kirjailija-

kutsumuksen löytymisestä. Arvidin ylioppilas- ja aatetoverille *Juhani Aholle*, ja tämän kirjailijauran alkutaipaleelle, Elisabetin tuki ja ymmärtämys merkitsivät ehkä vielä enemmän. Juhani Aho tunnusti vielä vuosikymmeniä myöhemmin, ettei hänellä koskaan ollut sellaista ystävää ja ymmärtäjää kuin Elisabet. ”Silloin minut löydettiin ja minä löysin itseni”, hän kirjoitti.

Kaksi erilaista isänmaata

Arvid Järnefeltin esikoisromaani *Isänmaa* ilmestyi Snellmanin päiväksi vuonna 1893. Se tunnetaan erinomaisena ajankuvauksena, joka kertoo 1880- ja 1890-lukujen aatteellisesta murroksesta. Heikki Vuorela on romaanin päähenkilö. Hän on talonpoikaisväestöstä noussut uuden suomenhenkisen sivistyneistön edustaja. Hegeliläis-snellmanilainen idealismi sytyttää hänessä halun tulla kansansa palvelijaksi. Hän tuntee yhä uskollisuutta ”kotopihan turpeelle”, mutta aatteellinen isänmaakäsite tuntuu sitäkin tärkeämmältä. Maatyön ja kulttuurityön yhteensovittaminen luo ristiriidan, jonka ratkaiseminen ei ole helppoa. Hänellä on kuin kaksi erilaista isänmaata, konkreettinen ja aatteellinen, joiden välillä on pakko tehdä valinta. – *Eino Leino* piti tätä romaania yhtenä suomalaisen realismin perusteoksista. Hän kertoo nuoruudessaan viettäneensä kokonaisen kesän sen parissa ja sen vaikutuspiirissä. Romaani sai yleensäkin hyvän vastaanoton, ja siitä otettiin myös ruotsinkielinen painos tekijän omana käännöksenä.

”Meidän aikamme korkein elämänymmärrys on koko maailman yhteys”, Arvid Järnefelt kirjoitti. Samalla hän oli luomassa uutta syvempää sisällystä isänmaa-käsitteeseen. Passiivisen vastarinnan hän näki samalla tavoin kuin *Gandhi* Intiassa poliittisista suhdanteista irrallisena uskonnollis-eettisenä ilmiönä. Vuonna 1902 70 % kutsutuista kieltäytyi asepalveluksesta,

ja Järnefelt näki Suomen talonpojissa ”uuden sankaruuden” henkeä. Myöhemmin hän kirjoitti: ”Mikäli Suomen kansa vuosisadan vaihteessa, venäläisen sarron ahdistuksessa ollessaan, olisi ryhtynyt suuriin sosiaalisiin uudistuksiin, siitä olisi tolstoilaisittain ajatellen tullut Kristuksen opin mukaan elävä, pelastettu kansa.”

Herääminen ja totuudenrakkaus

Vuonna 1894 ilmestynyt **Heräämiseni** oli teos, jossa Järnefelt paljasti siihenastisen elämänsä harha-askelineen, synteineen ja erehdyksineen. Se oli kirjallisuutemme syvällisimpiä ja merkittävimmimpiä itsetunnustuksia. Samalla se esittelee Tolstoin oppia eri vivahteineen: se kertoo hypernationalismin ja kiihkokansallisuuden tuomitsemisesta, kriittisestä suhtautumisesta yhteiskunnallisiin laitoksiin ja universaalisen ihmisrakkauden sekä ihmisten välisen veljeyden toteuttamisen vaatimuksesta. Mutta myös Jeesuksen opin siveellinen järkipäinen tulkitseminen, pahan vastustamattomuus pahalla ja puhtauden ihanne piirtyvät esiin sen lehdiltä. Tolstoilaisuutta Suomessa tutkinut *Armo Nokkala* katsoo Heräämiseni-kirjan merkinneen aikaisemmin suppeiden piirien harrastaman Tolstoin opin läpimurtoa Suomessa. Minna Canth nimitti sitä Päivälehdessä julkaistussa artikkelissaan ”uuden ajan esikoiseksi maassamme”, mutta yleensä kritiikki oli ristiriitaista tai paheksuvaa.

Elisabet Järnefeltin taidekäsitys ilmenee hänen lastensa elämäntyössä: se leimaa Armaksen sävellyksiä, Kasperin taidearvosteluja ja Arvidin kirjallista tuotantoa. Eero Järnefeltin hautakiveen on kaiverretty sanat: ”Vain tosi on pysyväistä.” Totuudenrakkaus kuvastuu myös Arvidin tyttären *Maija Järnefeltin* kirjoista. Hän kertoo isänsä sanoneen hänelle: ”Kun kirjoitat itsestäsi tai minusta, niin muista, että totuuden ilmi

tuominen on kaikkein tärkeintä aina ja kaikessa.” Kirjailijan to-
tuuden ilmaisemisen tarve herätti kuitenkin pahennusta Arvid
Järnefeltin omissa aikalaisissa. Näin tapahtui esimerkiksi He-
räämiseni-kirjan kohdalla. Kirjailijaa syytettiin kainostelemat-
tomuudesta ja jopa täydellisestä hienotunteisuuden puutteesta.
Hän saattoi lukijansa hämilleen puhumalla asioista, joista ”oi-
kein ajattelevat” suomalaiset vaikenivat kahdella kielellä.

Elisabet Järnefeltillä oli keskeinen osuus myös Arvidin herää-
misessä. Hän oli saanut Tolstoin kirjoja sisareltaan Pietarista
ja tutustuttuaan niihin hankkinut itselleen niiden ruotsinkie-
lisiä käännöksiä voidakseen keskustella niistä perheensä ja
ystäviensä kanssa. Armas Järnefelt kertoo: ”Äitini oli lukenut
Tolstoin kirjaa **Mikä on uskoni** ja hankkinut siitä ruotsinkie-
lisen käännöksen. Arvi oli silloin melkein pilkallinen Tolstoin
kirjoja kohtaan. Minä luin sen kirjan ja puhuin siitä Arville.
Hän sanoi: ’No, tuo tänne se nyt se kirja, voihan sen lukea.’ Nu-
kuimme samassa huoneessa, Arvi ja minä.

Aamulla herättyäni näin hänen olevan valveilla. Kirja oli hä-
nellä peitteen päällä, ja hän katsoi kattoon hyvin totisena ja sy-
vissä mietteissä. Huomasin heti, että ratkaisu oli tapahtunut.”

Ratkaisu oli tapahtunut, ja se oli merkittävä, koska se muutti
pysyvästi Arvid Järnefeltin koko elämän, mutta tuskin se ta-
pahtuma oli niin äkillinen ja dramaattinen kuin miksi veli sen
kuvaa. Arvid oli lapsesta asti ollut erittäin oikeudentuntoinen,
jo nuorukaisena itsenäinen etsijä, joka ei tyytynyt toisten an-
tamiin käyttäytymismalleihin vain siksi, että ne olivat yleises-
ti hyväksytyjä. Tämä oli johtanut hänet ylioppilasvuosinaan
oppositioon vanhoillisuutta ja eriarvoisuutta vastaan ja teh-
nyt hänestä yhden Nuorsuomalaisen puolueen ja Päivälehdien
perustajista. Hän oli ollut ja oli hyvinkin tietoinen kulloinkin

vallitsevista taiteen, kulttuurin ja yhteiskunta-ajattelun virtauksista. Herkkävaistoisena hän kykeni uudistumaan näilläkin alueilla silloin, kun ajan vaatimukset vastasivat hänen järkeään ja omaatuntoaan.

Hän oli kokenut lyhyen poliittisen ja ateistisen kauden, etsinyt ja kolkuttanut monia ovia ennen kuin koki sen henkisen kokemuksen, jota hän kutsui heräämiseksi. Itse hän kirjoittaa: ”En voi sanoin kuvata, en voi löytää kyllin elävää lausetta ilmaisakseni sitä, mikä minussa heräsi, kun ensi kerran koko sielullani ymmärsin Kristuksen ilmoittaman elämänviisauden, että minulla on henkinen Isä, jonka tahdon voin tuntea itsessäni – jonka tahdon seuraaminen on minun elämäni ainoa tarkoitus.” Hän kertoi valtavasta onnen tunteesta, joka täytti hänen mielensä, mutta totesi samalla, että sitä valoa, jonka hän koki, oli yhtä mahdoton kuvata sanoin kuin keskipäivän aurinkoa värein.

Viimeisinä elinvuosinaan hän tyttärensä Maijan kanssa keskustellessaan palasi tähän tapahtumaan ja sen merkitykseen elämälleen. Hän sanoi, että tuon kokemuksen ominaisuutena on hiljaisuus, ja sen vuoksi se vetäytyy syrjään heti, kun persoonalliset kysymykset uudestaan alkavat tuntua tärkeiltä. Mutta, hän lisäsi, vaikka se tunne elämän monimutkaisissa vaiheissa katoaakin, niin se on kuitenkin aina olemassa samalla tavoin, kuin aurinko on olemassa silloinkin, kun se on pilvien takana. Tytär ymmärsi, mitä hänen isänsä tarkoitti. Näin ei ollut kuitenkaan kaikkien muiden laita. Arvid Järnefelt oli kerran kertonut eräälle tunnetulle hermolääkärille kokemuksestaan ja sen tuottamasta onnen tunteesta. Tämä oli silloin huolestuneena pudistellut päätään ja sanonut, että sellaiset tunteet ovat vaarallisen hermotaudin merkkejä, sillä sen jälkeen tuleva romahdus on niin valtava, että monet ovat lopettaneet päivänsä

sen vuoksi. Ja Maija Järnefelt kertoi, miten hänen isänsä sitten oli hymyillyt tyytyväisenä todetessaan: ”Mutta tämä poikapa nyt jo kuoleman partaalla yhäkin odottaa sitä romahdusta.”

Tolstoin opin vaikutus

Arvid Järnefelt oli kolmenkymmenen vuoden ikäinen omaksumessaan Tolstoin opin. Hänellä oli kaksi akateemista loppu-tutkintoa, hän oli kielitaitoinen ja esiintymiskykyinen, käytökseltään ja olemukseltaan hienostunut maailmanmies. Aatelis-sukunsa edustajana hän osallistui säätyvaltiopäiville vuonna 1891 sekä toimi tulkkina ja sihteerinä lakivaliokunnassa. Hänellä näytti olevan lupaava tulevaisuus edessään, mutta hän luopui kaikista sen antamista mahdollisuuksista. Omaksumansa elämänymmärryksen vuoksi hän pani todella paljon alttiiksi: itsensä, läheisensä, maineensa, yhteiskunnallisen asemansa, hyvinvointinsa ja jopa henkensäkin.

Tolstoi oli se ikkuna, jonka läpi Arvid Järnefelt ensimmäiseksi näki totuuden valon, kuten hän on itse kertonut. Hänen järkensä ja sydämensä hyväksyivät suuren venäläisen kirjailijan ja profeetan rationaalisen tavan tulkita Jeesuksen opetuksia, erityisesti vuorisaarnaa, jonka normiston hän otti elämänohjeekseen. Tämän vuoksi hänestä tuli pasifisti, toisin ajattelija, kuvien särkijä ja vallankumouksellinen, joka ei itse koskaan käyttänyt väkivaltaa eikä sitä myöskään missään muodossa hyväksynyt. Kerran hän käräjämatkallaan tunsi, ettei kerta kaikkiaan voinut enää tuomita ketään. Tuomitseminen lakiin perustuenkin oli pahan vastustamista pahalla, väkivallan voittamista väkivallalla, ja sitä hän ei enää tahtonut tehdä. Hän luopui lakimiehen ammatistaan, meni ensiksi suutarinoppiin ja sen jälkeen erääseen konepajaan työhön. Aino Sibelius on myöhemmin kertonut tästä vaiheesta veljensä elämässä

seuraavasti: ”Hänen menettelynsä herätti mitä suurinta paheksu-
sumista tuttavapiirissämme. Sanottiin, että näytteli, teeskente-
li, että kaikki oli vain asennetta. Mutta minä olin vakuuttunut,
että Arvid oli tosissaan, että hänellä oli mitä vilpittömin pyrki-
mys vapautua elämisestä työtätekevien kustannuksella.”

Luonto oli aina ollut Arvid Järnefeltille läheinen. Kirjallisuuden tutkijat ovat kiinnittäneet huomionsa siihen, että hän kaikissa huomattavissa kertomatuotteissaan käyttää komeaa eppistä avausta: ihmisen elon ja olon annetaan kasvaa elimellisesti suuren luonnon keskeltä. Elämä on arvokasta joka kohdassaan ja muodossaan. Elämän kokonaisuus on meren kaltainen; yksilö on siinä pisarana mukana, kuten kirjailija **Elämän meri** -nimisessä novellikokoelmassaan asian ilmaisee. Koska ihminen ja luonto olivat perimmältään yhtä, on luonnollisinta ja luonnonmukaisinta, että ihminen kättensä työllä sai leipänsä maasta. ”En ole löytänyt mitään työtä, joka olisi niin välttämättöntä ihmisille kuin on niittäminen ja kyntäminen”, hän pian heräämisensä jälkeen kirjoitti päiväkirjaansa. Ei siis ihme, että päätettyään elättää itsensä ruumiillisella työllä kirjailija muutti maalle ja päätyi pienviljelijäksi ja mehiläisten kasvattajaksi.

Lohjan Virkkalasta hän perheineen osti vuonna 1896 pientilan, joka sai nimekseen Rantala. Tilasta kehittyi aikaa myöten eräänlainen Suomen Jasjana Poljana, paikka johon maailmanparantajat, kirjailijat ja muut kulttuurihenkilöt tekivät toivioletkiä tunnetuimman tolstoilaisuuden edustajamme luo. Vierailijoista mainittakoon vaikkapa *Mathilda Wrede*, *Maila Talvio*, *Santeri Ivalo*, *Eino Leino* ja *Pekka Ervast*.

Epäsovinnaisia ajatuksia

Kirjallinen tuotanto jatkui vireänä myös Rantalassa, vaikka siihen liikenä useimmiten aikaa vain iltaisin ja öisin. **Puhtauden**

ihanteessa Järnefelt julisti ehkä erikoisinta ja tavallisen ihmisen kannalta oudoksuttavinta piirrettä Tolstoin opissa: vaatimusta sukupuolisesta puhtaudesta myös avioliitossa, selibaatista, ellei tarkoituksena ollut lapsen siittäminen.

Seuraavaksi ilmestyi **Maria**-niminen kirja, joka aiheensa vuoksi aiheutti melkoisen skandaalin. Kirjailija näkee nimittäin Jeesuksen syntymän tavallisena inhimillisenä tapahtumana: Maria tuli raskaaksi luonnollisella tavalla ja Joosef pelastaa hänet häpeästä. Arvostelu syytti Järnefeltiä Marian kuvaamiseksi kevytmieliseksi portoksi. *Pekka Lounela* kirjoittaa laajassa esseessään, ettei sellaisesta tässä kirjassa ollut kysymys: ”Muukalaisen ja Marian kohtaaminen on kaunis ja luonnon määräämä tapahtuma, siinä on romanttista kuutamon taikaa, hetken hurmiota, mutta ei paheen häivääkään.” Ja Lounela jatkaa: ”Kirkolliset ja kristilliset piirit piispa *Gustaf Johanssonista* alkaen raivostuivat, eivätkä kirjailijan selittelyt perimmäistä puhtautta koskevista ajatuksistaan myrskyä laannuttaneet. Hänet leimattiin jumalanpilkkajaksi, vaikka hän vetosi siihen, etteivät avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset ole sen huonompia kuin muutkaan.”

Omakustanteena julkaisemassaan kirjasessa **Evankeliumin alku eli Jeesuksen syntyminen ihmisestä ja Jumalasta** Järnefelt perustelee tarkemmin tolstoilaista ihmeiden karsimista evankeliumin kertomuksista. Jordanin kasteesta hän sanoo, ettei Jeesuksen henkinen syntyminen suinkaan todista häntä erilaiseksi kuin muut ihmiset, vaan päin vastoin antaa avaimen hänen ihmisyyteensä ja osoittaa hänen sisäisen, inhimillisen suhteensa Jumalaan. Jeesuksen kiusaukset erämaassa puolestaan osoittivat, että jokaisella ihmisellä on mahdollisuus henkiseen uudestisyntymiseen. Jeesuksen antama täydellisyyden ihanne on meille ihmisille yhtä välttämätön kuin kompassi

merenkulkijalle. ”Jos ihanteet vedetään alas ja vaatimukset sovitetaan ihmisheikkouden mukaan, niin ei enää löydy sitä rajuja, mihin on pysähdyttävä,” Järnefelt kirjoittaa.

Helena-romaanin itsenäisen, sivistyneen naisen kuvauksena oli aikaansa edellä. ”Pelkän rakkaudenkuvauksen hienotunteisuus ja lämpö sanoo paljon taiteilijasta, joka asettaa nähtäväksemme suomalaisessa romaanissa harvinaisia valioihmisiä, viljeltyneitä ja samalla kuitenkin luonnollisia”, toteaa Lauri Viljanen tästä teoksesta. Romaanin päähenkilö, aatellisen kartanonomistajan tytär, on lapsena ja nuorena säätyinsä monien ennakkoluulojen kahlitsema, mutta vähitellen hänelle paljastuvat hänen oman yhteiskuntaluokkansa tekemät vääryydet ja työläisten oikeudettomuus. Joksikin aikaa hän viehättyy sosialismista, mutta se osoittautuu hänen omaatuntoaan tyydyttämättömäksi militantiksi joukkoliikkeeksi. Mathilda Wreden tapaan hän löytää sitten elämäntehtävänsä toiminnasta vankien ja muiden kovaosaisten, usein väärinymmärrettyjen ihmisten parista. Tämä romaanin oli vakavasti ehdolla valtionpalkintoa jaettaessa, mutta herätti siinä määrin kielteistä huomiota, ettei se sitä saanut. Uudessa Suomettaressa joukko kirjallisuuden ystäviä kirjoitti: ”Meidän mielestämme ei ole oikein käyttää Suomen kansan varoja sellaisen teoksen palkitsemiseen, jonka aatteet sotivat sekä kristinuskoa että yhteiskuntajärjestystä vastaan.”

Vuosisadan vaihteessa Järnefelt kirjoitti myös useita näytelmiä. Niiden joukossa on maamme ensimmäinen symbolistinen näytelmä **Kuolema**, johon hänen lankonsa Jean Sibelius sävelsi musiikin. Kestävimmäksi hänen näytelmistään on osoittautunut **Tiitus** alkuperäiseltä nimeltään **Orjan oppi**, josta on sanottu, että se on ainoa todella näyttämökelpoinen historiallinen tragediamme.

Maa kuuluu kaikille

Maaemon lapsia liittyy nimensä mukaisesti Järnefeltille hyvin keskeiseen teemaan veljeyteen, ihmisten vastuuseen toinen toisistaan ja heidän suhteestaan luontoon. Maa kuuluu kaikille: Se kuuluu tässä romaanissa niin torpastaan hädetylle raatajalle Janne Kinturille kuin jalolle kartanon isännälle, joka alustalaistensa ilmiannon vuoksi joutuu lähtemään kotimaastaan ja maaltaan. Järnefeltin myötätunto on molempien puolella, hän ei kirjailijanakaan yleensä tuomitse ketään. Hänen julistamansa yleisen ja yhtäläisen ihmisrakkauden voinemme ymmärtää niinkin, että hän haluaa saada meidät voittamaan pelkomme muita lajiimme kuuluvia maaemon lapsia kohtaan ja opettaa ihmiset toistensa myötäeläjiksi.

Arvid Järnefelt pysytteli yleensä erillään politiikasta, mutta sitoutumattomana hän osallistui monella tavoin yhteiskunnalliseen kamppailuun vähäosaisten aseman parantamiseksi. Levottoman yhteiskunnallisen murroksen keskellä hän oli kirjailijana poikkeuksellisessa asemassa. Kukaan hänen kirjailijatovereistaan ei ollut sillä tavoin kiinnostunut ottamaan selvää ajan epäkohdista kuin hän. Maanomistusolot, kansan sivistystaso ja Laukon hädät vuonna 1907 esimerkiksi olivat asioita, joihin hän ei voinut olla ottamatta kantaa. Maakysymys ja sen oikeudenmukainen ratkaisu oli askarruttanut häntä kauan, sillä kaikki ihmiset ovat tavalla tai toisella riippuvaisia maasta. Hän oli tutustunut paitsi Tolstoin myös amerikkalaisen *Henry Georgen* ajatuksiin tässä kysymyksessä. Järnefeltin mukaan maa kuuluu kaikille, 'sitä ei ihminen ole luonut ja se on ikuinen. Kukaan ei voi sitä omistaa, vain käyttää elinaikansa.'

Hän kävi paikan päällä tutustumassa niihin olosuhteisiin, joissa Laukon ja Tottijärven hädetyt torpparit elivät, ja

perehdyttyään koko maata kuohuttaneen torpparilakon syihin hän kirjoitti kuuluisimman pamflettinsa otsikolla **Maa kuuluu kaikille – Matkoiltani Laukon lakkomaille**. Silloisissa oloissa se saavutti valtavan levikin; sitä myytiin 25 000 kappaletta.

Totuuden profeetta kirkossa

Järnefeltin elämäntyössä keskeisenä on monesti pidetty hänen kirkkopuheitaan. Tämä oli myös hänen poikansa Eero Järnefeltin mielipide. Vallankumouskeväänä 1918 Arvid Järnefelt vastoin Helsingin papiston ja virkamiesten ankaraa kieltoa ja vastustusta puhui kolmessa eri kirkossa. Saarnatuoliin tunkeutuminen oli hänen radikaalein mielenosoituksensa, mutta hänen julistuksensa oli rauhanmiehen sanoma toisiaan vastaan nousseille kanssaveljilleen. Lehdistö reagoi tapahtumaan nopeasti ja voimakkaasti, mutta ymmärtämystä riitti vain Sunnuntai-lehden toimittajilta Eino Leinolta ja *L. Onervalta* sekä Pekka Ervastilta, jotka yleensäkin olivat suhtautuneet positiivisesti Järnefeltiin.

Vielä vuosikymmeniä myöhemmin Rafael Koskimies näyttää olevan tapahtumasta yhtä ymmällä kuin useimmat tapahtumahetkellä. Hän kirjoittaa Suomen kirjallisuudessa: ”Asian psykologinen puoli voisi näyttää hyvinkin arvoitukselliselta, ellei oteta lukuun Clodtien verenperinnön osuutta tai sitä tosiasiaa, että hän aina oli kyennyt kirjaimellisesti siirtymään sanoista tekoihin. Omatunto pakotti hänet esiintymään juuri kirkossa, koska hän tunsi olevansa totuuden profeetta ja oikeassa merkityksessä pappi. Oli tullut aika julistaa sitä sanomaa, ettei mikään uskonto voi olla totuutta ylempänä.”

”Kirkot ovat kaikkien eivätkä kenenkään”, Järnefelt julisti Nikolain kirkossa. Temppelein hän halusi nimetä uudelleen

”Vapauden kirkoksi”. Kirkkopuheita voidaan pitää järnefeltläisen ajattelun tiivistyminä: Aseeton yhteiskunnan uudistaminen, selkeä rauhantahtoisuus, näkemys siitä, että jokaisella on oikeus luonnonmukaiseen ja yksinkertaiseen elämään, yksilöllinen, henkilökohtainen kristillisyytensä ja siihen liittyvä sisäinen kasvun vaatimus tulivat korostetusti esille hänen puheissaan. Ihminen saa vapauden Isältä, eikä kenelläkään ole oikeutta kaivata sitä, hän vakuutti.

Flooran päivänä Johanneksen kirkossa Järnefelt selitti Isä meidän -rukousta. Hän esitti sen veljeyden rakentamisen rukouksena. Jokaisena hetkenä meidän tulisi elää täyttä elämää juuri nyt. Ihmisen ei tule tänään syyllistyä vääryyteen huomissa mahdollisesti odottavan hyvän vuoksi. Oikea ja hyvä on eletävä todeksi tässä ja nyt. ”Lähestyköön sinun valtakuntasi tässä elävässä nykyisyydessä.” Kallion kirkossa kirjailija selvitti Jumalan olemusta. ”Jumala on se minä, jossa rakkaus ja järki ovat yhtyneet. Sellainen minä on Jeesus, ja sellainen voi olla Buddha ja monet muut.” Ihmissyyden ja veljeyden ylittävä sitoutuminen oppineihin ja ryhmäkuntiin tai puolueihin ei voi olla oikein. Käytännön ekumenian hengessä hän toivotti kaikkien vapaiden suuntien edustajat, niin kirkolliset kuin teosofisetkin, tervetulleiksi yhdessä kirkkoon. Pekka Häkli kertoo anekdoottina Järnefelt-elämänkerrassaan kirjailijan todenneen täpötäydestä kirkosta poistuessaan: ”Olisipa nyt Ervast täällä jatkamassa.”

”Kukaan kirkkoherra ei voi toivoa ihanteellisempaa pyrkimystä ja väkivallattomampia keinoja kristillisen rakkauden sanoman levittämiseen kuin Arvidin toukokuussa käyttämät”, väittää Pekka Lounela. Olemme kuitenkin havainneet, että kirkko ei yleensä jätä rankaisematta sitä, joka sen sääntöjä loukkaa. Arvid Järnefelt haastettiin oikeuteen ja hänelle langetettiin kahden kuukauden vankeustuomio. Häntä oltiin jo viemässä

vankilaan, kun Helsingin asemalla selvisi, että valtionhoitaja *Mannerheim* oli armahtanut hänet.

Pehmentävä myöhäisikä

Lähiomaiset ovat kertoneet haastatteliijoille, että Arvid Järnefelt oli perheenpiirissä leppoisa ja humoristinen, jopa kujeileva. Tällaisen kuvan hänestä saa myös Maija-tyttären muistelmista. Tämä tuntuu ihmeelliseltä, kun päiväkirjat todistavat, miten raskasta taistelua hän samanaikaisesti kävi sisimmässään arki-sen todellisuuden saattamiseksi sopusointuun ihanteen kanssa ja miten masentavia pettymyksiä hän tällä alueella usein koki. Yksinäisyydessä käydyt taistelut ja epäonnistumiset eivät kuitenkaan häntä lannistaneet, siitä ovat todisteena hänen myöhäisiän taiteensa, jossa on havaittavissa uusia ulottuvuuksia, elämäkokemuksen tuomaa lämpöä ja ymmärtämystä ihmisiä kohtaan. Vuonna 1925 ilmestynyt **Greeta ja hänen herransa** sekä vuosina 1928–30 ilmestynyt kolmiosainen Vanhempieni romaani ovat mestariteoksia. Pekka Lounela on sitä mieltä, että Arvid Järnefeltin usko vanhuudessa tuli suurpiirteisemmäksi. Hän kirjoittaa: ”Siihen nivoutui teosofiystäviltä saatuja vaikutteita: he olivat olleet lähiliittolaisia jo myrskyn ja kiihkon aikana; tolstoilaisuuden kadottua maan rakoon he olivat parhaat ymmärtäjät. Ehkä teosofien käsitys kuolemasta tasasi Arvidin 20-lukua ja loppuvaihetta.”

Vähitellen pahenevan sydänvian myötä Arvid Järnefelt joutui sopeutumaan ja sopeutui kuoleman ajatukseen. Keskustellessaan kerran Pekka Ervastin kanssa tästä aiheesta hän oli sanonut: ”Uskon, että me kuoleman jälkeen elämme ihmisten omistatunnoissa kehottaen heitä rakastamaan toisiaan ja noudattamaan Isän tahtoa.” Ervastin mielestä se oli kaunein hänen kuulemansa käsitys kuolemanjälkeisestä elämästä. Hän ei sitä

epäillyt, mutta piti sitä kuitenkin mahdollisena vain hyvin harvojen yksilöiden kohdalla. – Kun Arvid Järnefelt kuoli vähän yli 71-vuotiaana, hän kuiskasi: ”Kuolema on ihanaa, ihanaa.” Ja hänen viimeisiksi sanoiksi mainitaan: ”Siunaa, Jumala, tämä hetki.”

F. M. DOSTOJEVSKI:

Kirjailija, ajattelijä ja mystikko

Dostojevskin teoksia on luettu, ihailtu ja arvosteltu jo toista sataa vuotta; hänen esikoisteoksensa ilmestyi vuonna 1845. Kirjailijan aikalaisiin Euroopassa ne tehosivat erikoisuudellaan, eräänlaisella eksotiikallaan, joka määriteltiin venäläisyydeksi. Kieli- ja kulttuurinäkemystenkin ne ilmestyttyään ylittivät lähinnä tästä syystä. Meidän aikamme lukija määritteli tämän saman ominaisuuden yhtä hyvin eurooppalaisuudeksi, sillä monet niistä aatteista, tunnelmista ja ristiriidoista, jotka olivat vieraita Dostojevskin aikalaisille, kuuluvat hyvinkin kiinteästi nykyihmisen sielumaisemaan.

Vankilamuistelmien ja **Idiootin** lisäksi Dostojevskin laajaa tuotantoa hallitseviin suuriin romaaneihin lasketaan tavallisesti kuuluviksi **Rikos ja rangaistus**, **Riivaajat** ja **Karamazovin veljekset**. Kaikki Dostojevskin romaanit ovat monisanaisia, kerroksellisia ja kaoottisiaakin, eivätkä ne kovin helposti avaudu ainakaan ensimmäisellä lukukerralla, mutta niihin todella kannattaa syventyä.

Vuosien vieressä Dostojevski on innoittanut eri sukupolvien filosofeja, psykologeja ja kirjallisuudentutkijoita mitä erilaisimpiin määritelmiin itsestään ja teoksistaan. Useimmat kirjailijat ovat suuressa määrin omaan aikaansa sidottuja, mutta Dostojevski klassikkona ei kuulu heihin. Hänen syvästi inhimillisessä psykologisessa runoudessaan ovat löydettävissä jo modernit kulttuuriongelmat: psykoanalyysi ja mystiikka, elämänpalvelonta ja pyhyys, yli-ihminen, mammonismi ja bolshevismi, vapauden traagisuus ja ihmisen sivullisuus, ja sen vuoksi

hän on tänään kiinnostavampi ja ajankohtaisempi kuin omana aikanaan, jolloin häntä arvostettiin vain kaunokirjailijana.

Suuri bysanttilainen

Egon Friedell näkee Dostojevskissa viimeisen suuren bysanttilaisen, jota me emme kykene ymmärtämään, parhaimmassa tapauksessa vain aavistamaan. Hän kirjoittaa **Uuden ajan kulttuurihistoriassa**: ”Ei ole mikään sattuma, että Dostojevski poti kaatumatautia, jota jo kreikkalaiset pitivät pyhänä sairautena, ja että hänen kuolinnaamionsa on yllättävästi *Sokrateen* näköinen. Molemmat nimittäin olivat latentteja rikollisia, jotka olivat kirkastuneet pyhimyksiksi; ja hänen sairautensa teki hänestä näkijän. Se maallinen ilmenemismuoto, jossa neron on tapana esiintyä, tuo paradoksaalisen suurjännitteisen tajuisuuden ja sairaalloisen tunneherkkyyden, elinkelvottomuuden ja yliluonnollisen koon synteesi on hänessä saanut tenhoavimman ja uskalletuimman ilmauksensa.”

Ja Friedell jatkaa: ”Ei ketään runoilijaa lukiessa saa niin suuressa määrin vaikutelmaa meediosta, joka kirjoittaa transsissa; voisi luulla, että näkymätön enkeli on sanellut hänelle kirjansa, kuten legendojen pyhimyksille. Ja kuitenkin hänen kirjoituksiinsa on hyvin usein sekoittuneena myös liian inhimillistä: hän ei ole vapaa kansansa uskonnollisesta ja valtiollisesta kiihkomielisyydestä...” Kuin yhteenvetona Dostojevskin teoksista Friedell toteaa, että ne ovat ilmestyskirjoja ja viidensiiä evankeliumeja.

Teoksissaan **Taisteleva humanismi** *Lauri Viljanen* puolestaan toteaa, että Dostojevski on modernin ajan ainoa pohjiin asti kristillinen runoilija, suuri kärsimisessä, nöyryydessä ja uskossa.

Georg Henrik von Wright lähestyi Dostojevskia **Ajatus ja julistus** -nimisen teoksen tutkielmissa lähinnä ajattelijana ja filosofina, mutta totesi myös, että Dostojevski on meidän päiviemme syvyyspsykologian merkittävimpiä edeltäjiä. Von Wright vertaa Dostojevskia mm. *Platoniin* ja näkee heissä tiettyä samankaltaisuutta. Hän kirjoittaa: ”Molempien ajattelijoiden temperamentin ja katsontatavan yhtäläisyys on pitkälle menevä. Molemmat ovat mitä suurimmassa määrin radikaalisia ja dynaamisia ja omalla tavallaan vallankumouksellisia henkiä. Kummankaan mielipiteitä ei voi panna tukemaan mitään pysyvää yhteiskunnassa tai valtiossa. Molemmat ovat ehdottomasti ’epäporvarillisia’. Mutta molemmat ovat myös lujasti vakuuttuneet siitä, ettei ihmistä voi uudistaa kumoamalla hänen elämänsä ulkoiset muodot. Kummallekin on olemassa vain yksi tie uudistukseen: sisäisen vallankumouksen, kääntymyksen tie. Platonille se on kääntymistä ’paideian’ intellektuaalisen luonteenmuokkauksen avulla, Dostojevskille kääntymys Kristuksen kautta.”

Venäjälle syntyi yhden vuosikymmenen kuluessa, vuosina 1821–32, kolme poikkeuksellista henkilöä, hengen jättiläistä, jollaisia vain harvoin elää maailmassa: Fedor Dostojevski, *Leo Tolstoi* ja *Helena Blavatsky*. Haluamatta vertailla heitä keskenään, tai vielä vähemmän asettaa mihinkään arvojärjestykseen, olen joskus ajatellut, että ihmisen henkisen kolmijaon mukaan jaoteltuina heistä Tolstoi saattaisi edustaa järkeä, Dostojevski tunnetta, rakkautta ja Blavatsky tahtoa.

Fedor Mihailovits Dostojevski syntyi 11. marraskuuta 1821 Moskovassa. Hänen isänsä oli lääkäri ja tilanomistaja, ja perheessä oli kahdeksan lasta. Fedor Dostojevski itse oli koulutukseltaan insinööri, ja hän palveli muutaman vuoden armeijassa, mutta vaihtoi sitten virkauransa vapaan kirjailijan ammattiin. Suku kuului venäläiseen pionaateliin, mutta se oli peräisin

Liettuasta. Sairaus ja rappion piirteet, jotka ovat ominaisia monille Dostojevskin romaanihenkilöille eivät olleet vieraita hänen perheellekään. Isä, joka halusi antaa lapsilleen hyvän eurooppalaisen kasvatuksen, sortui myöhemmin alkoholismiin. Isänmurha on runkona Dostojevskin pääteoksessa Karamazovin veljekset. Huonosti ja epäoikeudenmukaisesti kohdellut maaorjat murhasivat hänen oman isänsä. Myös kirjailijan sisar sai surmansa murhaajan käden kautta.

Julkaistessaan esikoisteoksensa **Köyhää kansaa** Dostojevski oli 24-vuotias. Teos sai niin hyvän vastaanoton, että mainitaan nuoren kirjailijan itsetietoisuuteen sen vuoksi sekoittuneen annos turhamaisuutta: ominaisuus, josta hän pystyi myöhemmin vapautumaan perusteellisemmin kuin useimmat muut ihmiset. Hänen seuraava kirjansa **Kaksoisolento**, jota jälkimaailma pitää huomattavasti edellistä merkittävämpänä, saikin sitten melko viileän vastaanoton. On todettu, että sille, jota Dostojevski kiinnostaa etupäässä psykologina, Kaksoisolento on todellinen kultakaivos.

Yhdeksän vuoden vaiennus

Taantumuksellinen *Nikolai I* hallitsi Venäjällä kolmenkymmenen vuoden ajan vuosina 1825–55. Sensuuri määräsi tuolloin, mitä sai puhua, kirjoittaa ja ajatella. Vallankumoukselliset virtaukset, jotka olivat Euroopassa vallalla 1800-luvun puolivälissä, saivat kuitenkin voimakasta vastakaikua myös Venäjän älymystön keskuudessa. Useimmat olivat sitä mieltä, että olisi käytävä käsiksi lukuisiin epäkohtiin ja kohotettava Venäjä länsimaiden tasolle. Syntyi erilaisia keskustelupiirejä, joissa uudet aatteet kirjallisuuden, filosofian ja muiden osanottajia kiinnostavien aiheiden ohella olivat väittelyjen ja keskustelujen kohteena.

Tällaisesta seurasta tapaamme nyt Dostojevskin, ja peräti vian sekaantuminen ajan virtauksiin oli vähällä viedä hänen henkensä. Hänet vangittiin ja vietiin Pietari-Paavalin linnoitukseen tutkintovankeuteen. Kahdeksan raskaan vankeuskuukauden jälkeen hänet sitten tuomittiin kuolemaan. Hän seisoi toveriensa kanssa jo teloitusjoukkueen edessä, kun paikalle ratsasti tsaarin kuriiri, joka ilmoitti, että Majesteetti oli kaikkein armollisimmin armahtanut kuolemaantuomitut ja muuttanut rangaistuksen pakkotyöksi Siperiassa. Teloitusilveily olikin siis vain julmaa komediaa, jonka tarkoituksena oli nuorten toisinajattelijoiden säikäyttäminen. Mutta näin vaiennettiin yhdeksäksi vuodeksi suuri kirjailija, joka sekä moraalisesti että asiallisesti oli aivan syytön siihen, mistä häntä syytettiin.

Dostojevski kärsi neljän vuoden pakkotyötuomionsa ja palvelisen jälkeen viisi vuotta armeijassa, ensin sotamiehenä ja loppuvuosina upseerinarvonsa takaisin saaneena, jolloin hänellä oli jo vähän enemmän vapautta, niin että hän saattoi veljensä avustamana toimittaa ja julkaista aikakauskirjaa, jossa hän alkoi julkaista vankeusajan todellisuuteen pohjautuvaa kirjoitussarjaa, joka kirjana sai nimekseen **Muistelmia kuolleesta talosta**.

Olosuhteet, joissa vangit joutuivat elämään, olivat epäinhimilliset. Samanlaisia kuvauksia nälästä, likaisuudesta ja hirveästä sadismista olemme myöhemmin kuulleet keskitysleireistä pelastuneilta. Vankien kärsimyksiä ja epämukavuutta lisäsi se, että he koko ajan olivat kahleissa. Näissä olosuhteissa Dostojevskin epilepsia paheni huomattavasti. Omituista on se, että hän ei missään kirjeissään eikä kirjoituksissaan valita kärsimyksiään eikä osakseen tullutta suunnatonta vääryyttä. Päin vastoin hän toteaa, että olisi joutunut hukkaan, ellei Siperia olisi kirkastanut hänen järkeään ja ymmärrystään.

Ainoa kirja, jonka vangit saivat pakkotyöleirillä omistaa, oli **Uusi testamentti**, ja se oli Dostojevskin lohtuna ja virkistykseen. Vankilamuistelmissaan hän kirjoittaa: ”Muistan, että toivoin vain uudestisyntymistä, kaiken uudistumista, uutta elämää: odotin, laskin jok’ikisen päivän siitäkkin huolimatta, että niitä oli vielä jäljellä kokonainen tuhat.”

Idiootti-teoksessa hän antaa päähenkilön, ruhtinas *Myskinin* tunnustaa: ”... syntyy niin suuri ilo, että jos se kestää viittä sekuntia kauemmin, niin sielu ei kestäisi, vaan katoaisi olemattomiin. Niissä viidessä sekunnissa minä elän koko elämäni ja annan niistä vaikka koko elämäni.”

Yhdeksän Siperiassa vietetyn vuoden kuluessa Dostojevski muuttui, hän tuli uudeksi niin kirjailijana kuin ihmisenäkin. *V. A. Koskenniemi* toteaa, että Siperian vuosista lähtien virtaa ikään kuin jostakin ennen keksimättömästä lähteestä Dostojevskin teoksiin se syvälinen psykologinen viisaus, se ehtymätön myötätunto sorrettuja ja heikkoja kohtaan, koko se mystillinen, uskonnollis-väritteinen innoitus, joka on antanut hänen parhaille luomilleen hahmoille niiden katoamattoman, alati tuoreen viehätyksen. Dostojevski itse kirjoitti veljelleen, että hän pakkotyössä löysi lopulta ihmisiä, todellisia ihmisiä. Hän kertoo löytäneensä sieltä syviä luonteita, mahtavia ja kauniita ihmisiä – kultaa saastan alta. Siperiassa hän vasta tuntee todella löytäneensä kansan, löytäneensä Venäjän ja löytäneensä evankeliumin. Ja siitä lähtien hän myöskin uskoi, että Venäjä oli kutsuttu pelastamaan ihmiskunta valistuksen tuomasta ateismista ja materialistisesta rationalismista ja voittamaan se Kristukselle.

Sairauden jäljet

Miten Dostojevski sitten suhtautui omaan sairauteensa? Sala-peräisellä tavalla hän kertoo aavistaneensa taudinkohtauksen lähestymisen. Kaikki epäilykset ja mieltä kuohuttavat ajatukset sulautuivat silloin vaikutelmaksi korkeammasta olotilasta. Hän oli tyyni, kaikki huolet olivat kuin pois pyyhkäistyt, hän oli valmis tuonpuoleisen maailman välähdyksenomaisiin iloihin. Idiootti-teoksen ruhtinas Myskin sairastaa epilepsiaa ja hänestä Dostojevski kirjoittaa. ”Hän vaipui miettimään muun muassa sitä, että hänen epilepsiassaan oli eräs aste melkein ihan kohtauksen edellä, hänen aivonsa joinakin silmänräpäyksinä aivan kuin leimahtivat liekkiin, ja koko hänen elinvoimansa jännittyi yhdellä kertaa tavattomana puuskahduksena. Elämän tuntu, itsetunto tuli miltei kymmenkertaiseksi noina hetkinä, jotka olivat kuin salaman välähdys. Järkeä, sydäntä valaisi tavaton valo; kaikki mielenliikutukset, kaikki hänen epäilyksensä, kaikki levottomuus ikään kuin tyyntyi yhdellä kertaa, sai ratkaisunsa ja muuttui jonkinlaiseksi kaikkein korkeimmaksi levollisuudeksi, joka oli täynnä kirkasta sopusointuista riemua ja toivoa, täynnä järkeä ja lopullista perussyötä.”

Myöhemmin taudinkohtauksen mentyä ohi ruhtinas mietti sitä, että kaikki hänen kokemansa ehkä johtuikin vain sairaudesta, eikä niin ollen ollut minkään arvoista. Viimein hän tulee kuitenkin sellaiseen johtopäätökseen, että mitäpä väliä sillä on, mistä se johtuu, kun tuo hetki terveenä ollessa ja sitä normaalitilassa tarkasteltaessa osoittautuu mitä korkeimmaksi sopusoinnuksi ja kauneudeksi; kun se antaa tähän saakka tuntemattoman ja arvaamattoman tunteen, joka on täyteläisyyttä, oikeaa määrää, sovitusta ja kiihkeää sulautumista rukouksessa elämän korkeimpaan synteisiin.

Kärsivien evankelista

Dostojevskia on nimitetty kaikkien kärsivien evankelistaksi sekä nöyryytettyjen ja loukattujen runoilijaksi ja puolestapuhujaksi. Esikoisteoksestaan lähtien hän on koko tuotannossaan osoittanut, mihin sielulliseen rujouteen ihmisarvon polkeminen johtaa väkivallalla hallitussa maailmassa. Lauri Viljanen kirjoittaa runollisesti, että kukat eivät tuoksu, linnut eivät laula, puut eivät suhise Dostojevskin maailman kellari-ilmastossa. Ja hän jatkaa: ”Syvästi itämainen maailmankuva, todella alkukristillinen suunnaton luola, jossa hyvä ja paha kamppailevat keskenään, kaareutuu hänen runoudessaan... se on kauhun, kärsimisen ja säälin valtakunta, se on eskatologisen lohdun maailma.”

Useimmat Dostojevskin teosten päähenkilöistä ovat enemmän antisankareita kuin sankareita. Julkinen moraalituntu heistä tukahduttavalta, ja he tuntevat itsensä muukalaisiksi ja sivullisiksi useimmissa elämäntilanteissaan ja olosuhteissaan. *Colin Wilson* toteaa **Sivullisen ongelma** -nimisessä kirjassaan, että sivullisen aihe on läsnä kaikessa, mitä Dostojevski on kirjoittanut, ja että hän itse on intellektuelli sivullinen.

Muistelmia maanalaisesta toiminnasta -romaanin päähenkilönä Dostojevskilla on ’kuoriaisihminen’, kaunainen, täysin ulkomaailmasta eristynyt mies, jolla on vielä se omituinen piirre, että hän pitää kärsimyksensä. ”Hiiteen järjestelmänne”, hän sanoo. ”Vaadin oikeutta pitää itseäni täysin ainutlaatuisena.” Ja toisaalla hän vakuuttaa: ”Olen varma, ettei ihminen ole koskaan luopuva siitä alkuperäisestä kärsimyksensä, joka syntyy perikadosta ja kaaoksesta. Onhan kärsimys tiedon ainokainen lähde.”

Rikoksen ja rangaistuksen päähenkilö, nuori ylioppilas *Raskolnikov*, on samassa tilanteessa kuin kuoriaisihminen. Hänkin elelee yksin huoneessaan, pohtii ja analysoi itseään liikaa, vihaa kurjuuttaan ja inhoaa inhimillistä heikkouttaan, jota hän pitää sen syynä. Koko olemuksellaan hän tahtoisi saada yhteyden 'sisässään vaikuttavaan voimaan', ja hän tietää, että saavuttaakseen sen hänen täytyy herättää tahtonsa ja löytää jokin ratkaiseva teko sen osoitukseksi.

Raskolnikov tuntee kuitenkin itsessään mahdollisuuden päästä nimettömän lauman yläpuolelle, sillä hän kokee olevansa erilainen kuin muut. Hän kuvittelee, että hänellä ja hänen kaltaisillaan ihmisillä on oikeus olla piittaamatta säädöksistä ja rajoituksista; heillä ei ole enää moraalialia vaan täysi vapaus. Hän ihailee Napoleonin kaltaista 'yli-ihmistä', henkilöä, joka arvelematta uhraa ihmishenkiä omaan päämääräänsä päästäkseen. Ja ollakseen tämän periaatteensa mittainen hän sitten surmaa erään panttilainajaekun ja ryöstää tämän rahat.

En ole murhannut ihmisolentoa, vaan periaatteen, hän vakuuttaa itselleen. Ja periaatteen murhattuaan Raskolvinkov odottaa nyt vapautumista, hän odottaa löytävänsä itsensä vihdoinkin saavutetussa riippumattomuudessa. Mutta miten käykään? Hän, joka on halunnut paeta kaikkea moraalista pakkoa, on asettanut itselleen vielä yhden pakon lisää. Yötä päivää hän käy oikeutta itsensä kanssa ja tuomitsee sen teon, josta oli saanut ylpeillä. Sisäistä ääntä myötäilevät ulkoapäin demonisen terävälyinen tutkinto-tuomari *Porfiri Petrovits* ja enkelimäinen prostituoitu *Sonja Marmeladova*. Lopulta Raskolnikov tunnustaa rikoksensa, hänet tuomitaan Siperiaan, ja Sonja seuraa häntä sinne hänen vaimonaan.

Ennen teoksen loppua on kohta, jossa Raskolnikov näkee välähdyksen pääsystä todelliseen vapauteen. Sonja lukee ääneen kertomuksen Lasaruksen kuolleista herättämisestä. Ja Raskolnikov näkee siinä oman ongelmansa, sillä hänkin tietää tarvitsevansa kuolleista herättämistä. Ajatus sekä kiehtoo että kuohuttaa häntä, sillä henkisesti kuolleille uudestisyntymisen ajatus on hirvittävä ajatus.

Vallankumouksen profeetta?

Venäläinen filosofi *Berdjajev* on sanonut Dostojevskista: ”Nerokkaasti tulevaisuuteen nähden hän käsitti tulossa olevan Venäjän – ja ehkä maailmanlaajuisen – vallankumouksen ideologiset edellytykset ja luonteen. Hän oli Venäjän vallankumouksen profeetta sanan eittämättömässä merkityksessä.”

Dostojevskin maine vallankumouksen profeettana perustuu pääasiassa hänen Riivaajat-teokseensa. Samoin kuin Rikos ja rangaistus kertoo yksilöstä; miehestä, joka ylittää yleisen moraalien rajat ja vapautta etsiessään päätyy mielivaltaan ja murhaan, on Riivaajat kertomus kansasta, joka ymmärtää väärin sosiaaliset periaatteet ja joutuu perikatoon toivoessaan pelastuvansa. Mitä murha yksilölle, sitä on vallankumous kollektiiville Dostojevskin näkemyksen mukaan. Raskolnikov haluaa todistaa itselleen, ettei ole maan matonen, ostaa kauhistuttavalla teolla oikeuden täydelliseen riippumattomuuteen tullaan tavallaan itse omaksi jumalukseksi. Kapinan kiihottajat haluavat saada istutetuksi kansanjoukkoon käsityksen ylinhimillisestä arvokkuudesta, siitä että vapaus on ansaittava verilöylyllä, ja sitä paitsi he yrittävät asettaa massauskonnon jumaluskon sijaan.

Dostojevski ei hyväksy väkivaltaa missään muodossa eikä hän todellakaan ole vallankumouksen ystävä. Hän ei myöskään usko, että ihminen voi elää ja pysyä inhimillisenä olentona ilman Jumalaa. Jos ihminen luopuu Jumalasta, hän tekee itsekyydestään ja vallanhimostaan tai yleensä omasta alemmasta persoonallisuudestaan Jumalan, ja kun hän luopuu uskonnosta, hän tekee ateismista uskonnon. Riivaajien vallankumouksellinen ideologi *Sigalev* toteaa: ”Johtopäätökseni sotivat avoimesti premissejäni vastaan. Minä lähdin rajattomasta vapaudesta ja päädyin absoluuttiseen despotismiin.”

E erityisesti von Wright on kiinnittänyt huomiota siihen, ettei Dostojevski koskaan lakkaa muuntelemasta sitä teemaa, että vapauden myöntäminen välttämättömästi johtaa vapauden kielämiseen. Von Wrightin mielestä Dostojevskin suurin panos ajattelijana onkin se, että hän on armotta paljastanut vapaudenopeissaan olevat sisäiset ristiriidat.

Dostojevski on lausunut erään romaanihenkilönsä suulla: ”Koko Eurooppaa ihmetyttää meidän omituisuutemme: jos venäläinen kääntyy roomalaiskatolilaiseksi, niin hänestä ehdottomasti tulee jesuiitta, vieläpä kaikkein pahinta lajia... Eikä meikäläisestä tule yksinkertaisia ateisteja, vaan he alkavat ehdottomasti uskoa ateismiin, pitää sitä uutena uskona, huomauttamatta ollenkaan, että he ovat alkaneet uskoa nollaan ja tyhjään. Niin suuri on meidän henkinen janomme.”

Karamazovin veljekset

Karamazovin veljekset jäi Dostojevskin viimeiseksi romaaniksi. Sen sanotaan jääneen keskeneräiseksi kirjailijan kuollessa vuonna 1881 vain 59-vuotiaana. Tätä kolmiosaista teosta pidetään kuitenkin Dostojevskin pääteoksena ja hänen tuotantonsa synteessinä.

Romaanin juoni on oikeastaan melko yksinkertainen. Aistillisella ja alkukantaisella isä *Karamazovilla* on kahdesta avioliitostaan kolme poikaa: *Mitja*, *Ivan* ja *Aljosa*, sekä näiden lisäksi avioliiton ulkopuolella syntynyt sairas ja kieroluonteinen *Smerdjakov*. Mitja on täynnä tunteita ja intohimoja, joita hän ei pysty hallitsemaan. Hän muistuttaa Kalevalan Lemminkäistä. Mitja ja hänen isänsä kilpailevat saman tytön rakkaudesta. Kun Smerdjakov murhaa isän, esitetään Mitjaa vastaan niin ylivoimainen todistusaineisto, että hänet tuomitaan ja passitetaan Siperiaan. Smerdjakov, joka ihailee suunnattomasti Ivania, surmaa isä Karamazovin siksi, että uskoo Ivanin sitä toivoneen.

Ivanilla onkin keskeinen sija romaanissa. Voidaan sanoa, että hänen henkilöhahmossaan käydään sisältä päin käsiksi 'pahan periaatteeseen', joka on keskeinen kaikissa Dostojevskin teoksissa. Intellektuellina sivullisena Ivanissa ehkä oli eniten myös kirjailijaa itseään. Ivan elää helvetissä, joka Dostojevskin mukaan on sama kuin rakkauteen kykenemätön elämä. Dostojevski sanoo itsestään, että hän koko elämänsä ajan oli Jumalan piinaama. Sitä oli Ivankin, joka älynsä avulla pyrkii asioitten ytimeen ja samalla ajautuu yhä kauemmas siitä totuudesta, joka on viisailta salattu.

Harmonisimman ihmisihanteensa Dostojevski esittää Aljosassa, Karamazovin veljeksistä nuorimmassa, jonka esikuvana arvellaan olleen hänen läheisen ystävänsä, nuoren mystikko-filosofi *Solovjevin*. Aljosan opettajana ja esikuvana puolestaan romaanissa on luostarinvanhin *Zosima*. Hänen opetuksistaan ilmenee Dostojevskin kristillisen maailmankatsomuksen ydin: nöyrytyksen ja lähimmäisenrakkauden oppi.

Keskeinen merkitys teoksessa on kahdella melko irrallisella jaksolla; toisessa niistä kuvataan suurinkviisittoria ja esitetään evankeliumin hengen ja kaikkinaisen maallisen vallan välistä

traagista ristiriitaa, toisessa Zosiman saarnoja ja lausuntoja, joihin Dostojevski on kiteyttänyt omia näkemyksiään venäläisestä hurskaudesta.

Venäjän kansalta Dostojevski oli oppinut, ettei rikos ole muuta kuin onnettomuus tai ylpeydestä ja väärästä elämänymmärryksestä johtuva sairaustila. Oikeuslaitoksen langettamia tuomioita hän pitää toisinaan rikostakin pahempina. ”Murhan takia tappaminen on verrattomasti suurempi rangaistus kuin itse rikos. Tuomion johdosta surmaaminen on verrattomasti kauheampaa kuin rosvon murhatyö”, hän kirjoittaa. Itse hän ei tuomitse ketään. Friedell toteaaakin, että Dostojevskin ainoalautuisessa vanhurskausopissa rikos on eräänlainen uhri ja paha vain eräs hyvän ulottuvuus. Isä Zosima opettaa, että todellisuudessa jokainen on syyllinen kaikkeen, ihmiset vain eivät tiedä sitä: mutta jos he sen tietäisivät, olisi meillä heti paratiisi maan päällä. On todettu, että tässä kosketellaan gnostikkojen syvimpiä oppeja. Gnostilainen *Marcion* nimittäin opetti, että ihminen oli lunastettava kaikesta luonnollisesta, kaikesta mitä hän on ja mikä häntä ympäröi: maailmasta, laista, synnistä, omasta minästä ja myös vanhurskaudesta. Tämä on syvimmiltään evankelisesti ajateltua ja sitä Dostojevski varmaan tarkoitti. Ovathan kaikki hänen tärkeimmät teoksen tavalla tai toisella sidoksissa evankeliumeihin.

Suurinkvisiittori ja Kristus

Ivan Karamazovin kertomus suurinkvisiittorista ja Kristuksesta kuuluu Dostojevskin valtavimpiin ja unohtumattomimpiin luomuksiin. Tapaus sattuu Sevillassa 1500-luvulla, päivä sen jälkeen, kun sata kerettiläistä on poltettu roviolla ’Jumalan suuruuden kunniaksi’ kardinaali-suurinkvisiittorin toimesta. Silloin saapuu Kristus kaupunkiin. Hän tulee hiljaa, melkein

huomaamatta, mutta kaikki tuntevat hänet. Lapset sirottelevat kukkia hänen tielleen, kansa laulaa hoosiannaa. Mutta kun suurinkvisiittori huomaa hänet, hän suuttuu. Hän antaa merkin vartijoille, nämä vangitsevat Kristuksen ja vievät hänet tyrmään. Mutta illalla hän menee vankinsa luo ja nuhtelee häntä ankarasti. Evankeliumissa kerrotaan Kristuksen kolmesta kiusauksesta, ja suurinkvisiittori syyttää Kristusta siitä, että hän torjui ne sen sijaan, että olisi suostunut niihin ja antanut siten maailmanhistorialle uuden suunnan. ”Sillä näissä kolmessa kysymyksessä ikään kuin kootaan yhteen ja ennustetaan ihmiskunnan myöhemmät kohtalot, ja niihin sisältyvät kaikki ihmisluonnon selvittämättömät historialliset ristiriidat”, vaakuuttaa kardinaali.

Ensimmäisessä kiusauksessa paholainen kääntää Jeesusta muuttamaan kivet leiviksi, ja Jeesus vastaa, ettei ihminen elä ainoastaan leivästä. Mutta suurinkvisiittori väittää, että hylätessään leivän Jeesus menetti kansanjoukot: ”Leivän kanssa sinulle annettiin kiistämätön lippu: jos annat leivän, niin ihminen kumartuu, sillä ei ole mitään kiistämättömämpää kuin leipä... Siinä tahdot mennä maailmaan ja menet tyhjin käsin, mukana jonkinlainen lupaus vapaudesta, jota he yksinkertaisuudessaan ja luonnollisessa kurittomuudessaan eivät voi edes ymmärtää, jota he pelkäävät ja kauhistuvat. Sillä mikään ei ole koskaan ollut ihmiselle ja yhteiskunnalle sietämättömämpää kuin vapaus!”

Toinen kiusaus on se, kun kiusaaja kääntää Jeesusta syöksymään temppelein harjalta ja antamaan enkelin kannattaa itseään, jotta ihmiset näkisivät hänet oikeaksi. Tähän Jeesus vastaa, ettei pidä kiusata Jumalaa. Kolmannessa kiusauksessa paholainen lupaa Jeesukselle koko maailman herruuden, jos tämä vain lankeaa maahan ja kumartaa häntä. Tähänkään kiusaukseen Jeesus ei langennut, ja suurinkvisiittori syyttää häntä siitä, ettei hän

ollenkaan ymmärrä ihmisiä ja elämän tosiasioita. Hän toteaa, että hylätessään ihmeen, salaisuuden ja auktoriteetin Jeesus hylkäsi kolme voimaa, joilla hän olisi voinut vangita ja voittaa ihmisen omantunnon heidän onnekseen. Ja hän jatkaa: ”Sen sijaan, että olisit ottanut valtaasi ihmisen vapauden, sinä lisäsit vielä heille sitä. Vai unohditko sinä, että lepo ja kuolemakin ovat ihmisille rakkaammat kuin vapaa valinta hyvän ja pahan tietämisessä... Sinä janosit vapaaehtoista rakkautta etkä epävaapaan ihastuneita purkauksia voiman edessä... Jos olisit ottanut keisarin maailman ja purppuraviitan, olisit perustanut koko maailman käsittävän valtakunnan ja antanut maailmanrauhan. Sillä ketkä hallitsivat ihmisiä, jos eivät ne, joilla on vallassaan heidän omatuntonsa ja käsissään heidän leipänsä”, kysyy kardi-naali, mutta Kristus vaikenee.

Suurinkvisiittori sanoo katolisen kirkon auttaneen ihmistä: ”Me olemme parantaneet sinun sankaritekosi”, hän sanoo Kristukselle ja jatkaa, että he ovat panneet sen pohjaksi ihmeen, salaisuuden ja auktoriteetin. ”Ja ihmiset ilostuivat, että heidän sydämiltään oli vihdoin otettu niin kauhea lahja, joka oli tuottanut heille niin paljon tuskaa.”

Andre Gide on sanonut Dostojevskista: ”En tunne ketään kirjailijaa, joka olisi samalla kertaa kristillisempi ja vähemmän katolinen.”

Katolisuudenvastaisuus tulee ilmi monissa eri yhteyksissä Dostojevskin romaaneissa. ”Katolisuushan on samaa kuin epä-kristillinen usko”, sanoo ruhtinas Myskin Idiootissa. Ja Dostojevskin oman kristinuskon esityksessä, Karamazovin veljesten suurinkvisiittoria koskevassa kertomuksessa, puhuu juuri Rooman kirkon edustaja väärin jumalan puolesta.

Ivanin kuvitelmaa suurinkvisiittorista on sanottu ihmisen vapaudenpelon korkeaveisuksi. Mutta miten suhtaudutaan tänään niihin arvoihin, joita tuo pelottava suurinkvisiittori edustaa? Kirkon ote ihmissielusta on heltämässä, mutta rohkeneeko ihminen vieläkään etsiä vastausta omasta sisimmästään? Etsimmekö yhä turvallisia auktoriteetteja ja instituutioita, joita voisimme kumartaa?